

Napeto područje: umjetnost i antirasizam

U razgovoru s aktivisticom i suradnicom **maiz-a***, Rubiom Salgado, Martin Krenn se prema temi umjetnosti odnosi kao prema društveno-kritičkom radu te raspravlja o pretpostavkama i izazovima, posebno u vezi s umjetničkom praskom u području antirasizma.

- **KRENN:** Svakako je važno težiti tome da se u društveno-kritičkim radovima upravo ne reproduciraju odnosi moći koje se kritizira. Umjetnički rad i “umjetničko djelo” već prema prezentacijskom kontekstu nosi različita značenja. Tako neki politički rad može u pogrešnom kontekstu dobiti nenamjeravanu funkciju i izraz.

Predujete za antirasističke projekte moramo tek stvoriti, prije svega u umjetničkom polju. Tome pomaže obračunati se s institucionalno-kritičkim umjetničkim praksama, budući da su one tematizirale problematiku odnosa moći i reprodukcije mehanizme u umjetnosti.

Mislim da se kod umjetničkih projekata već prema namjeri pristup mora razvijati specifično situacijski. Svakako možemo zaključiti da je relativno mali broj umjetnika/ca koji/e se i u svom radu i strukturalno obračunavaju s antirasizmom. U osnovi se radi o tome da se u zajedničkim susretima s politički angažiranim aktivisti(ca)ma/umjetnicima(ama)/migranti(ca)ma razvijaju i razmjenjuju strategije.

Posebno je važno pokretati projekte u kojima se radi nehijerarhijski i procesualno. To dako traži jako puno vremena i energije, pritom se većinom radi o neplaćenom vremenu za obje strane. Većina aktera u ovom polju nažalost nema posebno solidne financijske temelje, što

otežava vremenski intenzivan zajednički rad. Također moram primijetiti da se ljudi iz kulturnog i aktivističkog polja (migranti/ce i pripadnici/e većine), koji rade s puno idealizma, u posljednje vrijeme sve više sudaraju s financijskim problemima, iako rade sedam dana na tjedan. Na temelju ovih teških radnih uvjeta može doći i do neproduktivnih napetosti i sukoba. Također vjerujem da bi se strukturalno, idejno te našažalost i financijski morali stvoriti temelji kako bi takve mreže uopće mogle dugoročno funkcionirati.

SALGADO: Migranti/ce iz udruženja MAIZ zahtijevaju participaciju kao jednakopravni/e partneri(ce) na svim razinama (od koncipiranja do provedbe i posredovanja) umjetničkog projekta u suradnji s pripadnicima većine. Može li, prema tvom mišljenju, umjetnička produkcija koja ne uzima u obzir ove zahtjeve uopće biti antirasistička?

- **KRENN:** Zahtjev za “suodlučivanjem na SVIM razinama” kao JEDINI oblik antirasističke borbe smatram nedostatnim. Na primjer, akcijska platforma *Kein Mensch ist illegal* se godinama suočavala s problemom nedovoljnog sudjelovanja migranata. To je svakako problematično, budući da je mreži pripisana “uloga zagovorni-

ka” koju su mnogi migranti/ce odbili. S druge strane *Kein Mensch ist illegal* je zasigurno bila jedna od najuspješnijih kampanja u njemačkom govornom prostoru. Stoga iz strateških promišljanja držim pogrešnim da joj se sada osporava to da je bila antirasistička. To podupire desnu i kapitalističku politiku.

Postoje s druge strane i multikulturalne priredbe u kojima migranti/ce participiraju na svim razinama, no koje često uopće nemaju antirasistički potencijal. One čak mogu doprinijeti stigmatizaciji “stranaca”.

SALGADO: Samo ispunjenje zahtjeva za participacijom ne jamči, kao što ispravno argumentiraš, “antirasističko djelovanje”. Pored pretpostavki koje si već spomenuo (nehijerarhijsko i procesualno provođenje projekata, zajedničko razvijanje strategija, obračunavanje s institucionalno-kritičkim umjetničkim praksama, stvaranje strukturalnih, idejnih i financijskih temelja), želim ukazati još i na refleksiju unutar projekta i raspravljanje o odnosima moći, o društvenim pozicijama i različitim perspektivama koje iz toga rezultiraju.

- **KRENN:** Refleksiju o egalitarsističkim oblicima suradnje, cilj jednakopravnosti i borbu protiv vladajućih odnosa moći i vlasti označila bih kao

konstituirajuće dijelove procesa koji naposljetku doprinose međusobnoj povezanosti. Rascijepi u ovom 'sklopu' značili bi proturječja koja bi imala kontraproduktivno djelovanje na postizanje ciljeva.

Iz slične se perspektive pozivaš na nužnost da se u okviru suradničkih projekata preispitaju interne strukture moći i osvijeste vlastite perspektive sudionika kao pripadnika većine. Pitanje, koje po meni usprkos tome ostaje otvoreno, jest ono o ispunjenju ovih pretpostavki. Jer: Gdje je početak? U etici? A gdje je etika kada se radi o tome da se održe vlastite pozicije moći (svjesno ili ne)? Kakve bi učinke etičko djelovanje, koje bi sukladno tome u pitanje dovelo privilegirano situaciju neke većine, imalo na mogućnost financijskog i simboličkog iskorištavanja produkcije?

SALGADO: Zašto bi se manjine trebale pouzdati u djelovanje pripadnika većinskog društva?

- **KRENN:** Svakako moć smatram i produktivnom, a moć prožima sve, jezik, znanje, djelovanje i mnogošto. Različite sposobnosti i vještine koje uzrokuju stjecanje moći nalazimo i kod pripadnika većinskog društva kao i kod manjina. K tome, pripadnik većinskoga društva ne mora automatski imati moć. A kad on/a pokuša zadržati svoje pozicije moći, ne vidim u tome nužno etički problem. Držim da problem nastaje stoga što većinska društva nastoje manjine lišiti moći, na primjer oduzimanjem produkcij-

skih uvjeta, svakodnevnom diskriminacijom ili rasističkim zakonima. To je politički problem. I protiv toga valja zajednički nastupati.

Opasnost, prema mom mišljenju, leži u tome da se “političko” zaboravi ili još gore ostavi po strani, a pripadnici većine se posluze manjinskim problemima, a da pritom zaista ne žele mijenjati odnose i s njima povezane posljedice (također i po sebi same). Tako na to gledam i u političkoj umjetničkoj produkciji.

SALGADO: Kada je umjetnost politička? I gdje leži granica s propagandom?

- **KRENN:** Mislim da je reprezentacija presudna. Treba promisliti o kome se govori, kao i o mjestu s kojega se govori. Struktura i pristup, kako se i zašto razvija neki rad moraju biti dio koncepta. Propaganda se o tome ne brine jer tu se radi o širenju političkih ideja/ideologija. Radi se o djelotvornosti, a ne o inherentnim strukturama, u prvom je planu poruka, a ne diskurs. Politički motivirana umjetnost razlikuje se od toga.

SALGADO: Što misliš o tvrdnji da je stvarnost (nanovo) osvojila umjetnost? Misliš li, dakle, da se ovaj odnos oblikuje drugačije u fikcionalnim djelima nego u okviru umjetničkih radova dokumentarnog karaktera? Ukoliko da, u kojoj mjeri? Može li se tvrditi da se u dokumentarističkim radovima – a da im ne pridajemo atribute poput objektivnosti i neutralnosti – može govoriti o intenciji reprodukcije, utvrđivanju

realnih prilika i odnosa kao o bitnom obilježju u produkcijskom procesu? Ili je moguće, kao u slučaju fikcionalnih radova, stvoriti stvarnost koja se doduše hrani proživljenim ili moguće proživljenim iskustvima, ali ne u namjeri da ih potvrdi, već kako bi konstruirala jedan drugi prostor?

- **KRENN:** Mislim da umjetnost uglavnom teži za tim da stvori drugi prostor, protuprostor društvenoj normalnosti. I u svom radu vidim puno više od puko dokumentarnog. U većini projekata pokušavam ispreplesti dokumentarno s fikcionalnim. Pritom su mi središnji elementi htijenja i želje. Uvjeren sam da ima smisla boriti se za promjenu svijeta i vjerovati u to. Stoga za mene važnu ulogu igra s jedne strane fikcija, ali također i analiza društvene stvarnosti – dakle, ono dokumentarno. Trenutno mi je teško predočiti si kako bi se u mom radu posve odvojila stvarnost od fikcije, no smatram taj pokušaj – onako kako si ga gore opisala – strašno interesantnim.

SALGADO: Koju ulogu u tvom radu ima autentičnost i objektivnost?

- **KRENN:** Moj se pristup sastoji u tome da istražujem društveno-politička područja. Ova istraživanja razrađujem s pojedincima i grupama. Pritom dolazi do razmjene između moje pozicije i drugih pozicija. Pritom autentičnost i objektivnost čine dio rada.

U projektu *Demonstrate!* izradio sam fotografsku seriju bečkih demonstracija četvrtkom, koje su se od veljače 2000. održavale svakog tjedna, a bile su uperene protiv tada nove austrijske vlade (FPÖ i ÖVP). Polazište je bilo sljedeće: medijskoj hajci, koja je prikazivala sliku mase nasilnika, suprotstaviti subjektivna gledišta pojedinih učesnika/ca.

Pitao sam, dakle, demonstrant(ice) žele li biti fotografski predstavljeni i također žele li dati izjavu o političkoj situaciji u Austriji. Izjave su onda pristizale e-mailom ili su snimane mini-discom, a potom autorizirane e-mailom ili telefonom. Posteri s fotografijama demonstranata/ica i izjavama o novoj vladi su potom putovali Austrijom i Europom, tako omogućivši alternativni pristup očitovanjima otpora.

Sličan sam pristup razvio i u projektu *City Views*, tako sam u različitim europskim gradovima sretao ljude s migrantskim porijeklom te ih zatražio da mi pokažu mjesta u vezi s njihovim antirasističkim djelovanjem i njihovom osobnom i političkom poviješću. U dogovoru sa sudionicima projekta ova sam mjesta potom fotografirao te nadopunio njihovim tekstualnim izjavama. Ovi foto-tesktualni radovi nastali u različitim gradovima su potom izloženi u umjetničkim institucijama, ali također i u *maiz-u* u izlog-galeriji. Uvijek mi je posebno interesantno da svoj umjetnički rad predstavljam u migrantskim vezama budući da sam tu konfrontiran s novim kritičkim pozicijama.

* Maiz je autonomni integracijski centar migranata i za migrante (www.maiz.at)